

организация обучения с опорой на компетентностный подход, тесное сотрудничество учебного заведения с производством, образовательными и научными учреждениями.

Ключевые слова: исследовательская компетентность, профессиональная подготовка, инженер, учебный процесс.

Butsyk I. Peculiarities of world learning experience in forming the engineering research competence

In the article the materials of the analysis of foreign experience in organization of professional training of engineers (Germany, USA, Great Britain) are offered, characteristic features in the formation of research competence of engineering students are outlined, the organization of training based on the competence approach, close cooperation of the educational institution with production, educational and scientific institutions.

Key words: research competence, vocational training, engineer, educational process.

Стаття надійшла до редколегії 15. 12. 2017

УДК 378.147:784

БІ ЦЗІНЧЕНЬ

аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти,
хорового співу і диригування, факультету мистецтв імені
Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ДО ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО САМОРОЗВИТКУ

У статті розкриті основні принципи формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до свідомого саморозвитку в процесі вокально-хорової роботи. Проаналізовані основні дидактичні принципи навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі мистецької освіти. Виокремлені принципи індивідуалізації, культуровідповідності, естетичної спрямованості, рефлексивності, цілісності, що сприяють формуванню готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-хоровій діяльності.

Ключові слова: принципи, готовність студентів, вокально-хоровий саморозвиток, майбутні вчителі музичного мистецтва.

Реформування навчально-виховного процесу та підвищення його ефективності в музично-педагогічних закладах різних країн світу, зокрема, України та Китаю, вимагає розробки нових форм навчання, створення прогресивних технологій, що забезпечують формування в молоді не лише таких якостей як креативність, ініціативність та комунікабельність, самодостатність, але в першу чергу здатність до саморозвитку та самореалізації. Враховуючи те, що фахові вимоги до сучасного вчителя музичного мистецтва в школах як України, так і Китаю виходять за межі традиційних, важливим завданням вищої музично-педагогічної освіти стає формування особистості учителя, здатного до постійного творчого зростання та саморозвитку.

У наукових дослідженнях В. Бондаря, Г. Гагаєва, І. Ісаєва, Н. Левітова, Н. Мойсеюк, П. Підласого, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна та ін.) окреслено поняття «готовність» як систему психолого-

педагогічних і спеціальних компетентностей, що формуються засобами цілеспрямованого та послідовного впливу комплексу форм, методів і технологій навчання та виховання на особистість. Безпосередньо специфічний зміст готовності складають особистісні якості, властивості, утворення й установки, а головною функцією готовності є установка на виконання певних видів діяльності. Тому ми розглядаємо готовність як передумову і, одночасно, умову якісної діяльності за фахом у системі навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. Під готовністю до саморозвитку розуміємо результат фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (цілі, зміст, сутність, методи, технології, форми, засоби навчання, способи організації спільної діяльності суб'єктів навчання, тощо), що визначається теорією і практикою освітнього процесу.

У визначенні принципів, педагогічних умов і методів формування готовності майбутніх учителів

музичного мистецтва до саморозвитку в галузі вокально-хорового виконавства ми взяли за основу досвід провідних діячів музичної культури й освіти: А. Авдієвського, А. Болгарського, Д. Болгарського, Л. Дмитрієва, П. Ковалика, Є. Савчука, Г. Сагайдака, В. Чижикової та ін.; а також спирались на власний досвід вокально-хорового виконавства та практичної роботи з навчальними вокально-хоровими колективами.

Формування готовності студентів до саморозвитку як навчально-виховний процес має на меті розв'язання цілого ряду навчальних, розвивальних і виховних завдань у системі вокально-хорової підготовки. Зокрема, серед навчальних завдань важливо виокремити такі: формування цілісних уявлень про сутність, види та жанри вокально-хорового мистецтва, особливості втілення художніх образів засобами вокально-хорового виконавства; засвоєння системи вокально-хорових знань, умінь і навичок (вокал, манера співу, співочий апарат, вокально-хоровий колектив, вокальний ансамбль, соліст, диригент, диригентський апарат, диригентський жест, концертмейстер, вокально-хорова партія, партитура, обробка, аранжування тощо); практичне засвоєння музичної грамоти засобами вокально-хорового виконавства; формування та розвиток навичок репетиційної та концертної роботи з вокально-хоровими колективами; засвоєння вмінь інтерпретувати репертуар відповідно до особливостей певного вокально-хорового колективу; формування вмінь вільно оперувати набутими вокально-хоровими знаннями, вміннями та навичками в процесі самостійної виконавсько-творчої роботи та мистецької самоосвіти.

Серед розвивальних завдань вокально-хорової підготовки важливими для саморозвитку студентів є такі: розвиток творчого потенціалу особистості засобами вокально-хорового виконавства; розширення та збагачення художньо-естетичного досвіду; формування культури почуттів; активізація художньо-образного мислення студентів; розвиток у майбутніх фахівців загальних музичних здібностей і спеціальних вокально-хорових умінь і навичок (музичного слуху (внутрішнього, тембрового, звуковисотного, тонального, гармонічного), чуття ритму, музичної пам'яті, чистоти інтонування, навичок ансамблевого співу та співу в унісон тощо).

Необхідними для саморозвитку майбутніх учителів музичного мистецтва в галузі вокально-хорового виконавства є такі виховні завдання: виховання вольових якостей особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва; формування духовно-ціннісних орієнтирів, естетичних смаків

на кращих зразках вокально-хорової музики; виховання потреби у вокально-хоровому виконавстві та творчості; виховання свого бачення образів вокально-хорової музики; виховання самодисципліни у керівництві вокально-хоровим колективом, ансамблем; виховання відповідальності за виконання спільної творчої справи; виховання навичок творчого спілкування у вокально-хоровому колективі; виховання артистизму та сценічної культури майбутнього фахівця [2].

Визначальним фактором у виявленні педагогічних умов і принципів формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку в галузі вокально-хорового виконавства є *репертуар*, зокрема, навчальний. Так, згідно положень Г. Падалки, навчальний репертуар (матеріал) є основою змісту мистецької освіти, саме якість, зміст, естетичність репертуару визначає успішність художнього розвитку особистості. Авторка, зокрема, зазначає, що суттєві особливості розвитку загальних художніх, спеціальних музичних і творчих здібностей, становлення естетичних якостей, смаків, ідеалів та поглядів студента (учня), багато в чому визначається тим, які твори він виконує [3, 112].

Вокально-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва у контексті його саморозвитку передбачає такий важливий аспект, як вибір навчального матеріалу.

Саме поняття «репертуар» походить від французького «repertoire» та латинського «repertorium», що перекладаються, як список, перелік, і визначається як сукупність творів, виконуваних у театрі. У музичному мистецтві означене поняття використовується для переліку сукупності творів, виконуваних музикантом, ансамблем, творчим колективом. Таким чином, поняття «репертуар» має вагомe значення формування готовності до саморозвитку студентів у вокально-хоровому виконавстві.

Потенціал навчального репертуару для саморозвитку майбутніх учителів музичного мистецтва зумовлюється низкою педагогічних принципів, якими слід керуватись у процесі вокально-хорової підготовки студентів. *Педагогічні принципи* (від лат. principium – основа, начало) належать до фундаментальних категорій педагогіки, визначають ключові вимоги, вихідні положення, а отже, першооснови навчання та виховання, загальну спрямованість будь-якого навчально-виховного процесу. У ракурсі нашого дослідження, ми говоримо про спрямованість фахової підготовки на саморозвиток особистості студента у вокально-хоровому виконавстві.

Педагогічні принципи, за визначенням С. Гончаренка, є «системою вимог», що охоплює всі

сторони навчально-виховного процесу та відображає результати узагальнення досвіду навчально-виховної практики [1, 270]. Саме педагогічні принципи забезпечують обґрунтування завдань і змісту педагогічної роботи, специфіку організації та перебігу педагогічного процесу, методичні напрямки їх забезпечення. У загальній педагогіці визнано, що принципи мають як широке узагальнююче, так і конкретне вузьке значення певної педагогічної роботи. Витоки педагогічних принципів беруть свій початок із багатовікової практики навчання та виховання, передового педагогічного досвіду, з якого й узагальнювалися ключові положення.

У сучасній музичній педагогіці стосовно виконавських напрямків підготовки визнано, що тільки індивідуальність власних міркувань, суджень, вражень і переживань стає запорукою глибинного розуміння музики за критеріями «естетично цінного» (В. Антонюк, О. Бурська, О. Горбенко, Л. Гусейнова, А. Зайцева, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.). З цього приводу Г. Падалка зазначає, що відсутність індивідуальних підходів призводить до бездумного споживання, уніфікованого «копіювання» мистецьких зразків за певними штампами [3, 152]. Тому роботу над виконавською інтерпретацією вокально-хорових творів необхідно спрямовувати на розвиток індивідуальності, суб'єктивності й оригінальності їх сприйняття та переживання, співвіднесення із власним внутрішнім світом.

Звідси й виникає необхідність дотримання першого принципу формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку в галузі вокально-хорового виконавства – *принципу індивідуалізації*. Сутність цього принципу полягає в особистісно-орієнтованому підході до навчально-виховного процесу, що передбачає виявлення та підтримку індивідуальної емоційно-оцінної реакції у сприйнятті та засвоєнні змісту музичних образів. Доречним з цього приводу є вислів: «Якщо діяльність у мистецтві не є для людини глибоко індивідуальним актом, вона починає орієнтуватися на зовнішні стандарти художній явищ» [3].

За Г. Падалкою поряд з принципом індивідуалізації серед найголовніших принципів мистецької педагогіки виокремлено такі: естетичної спрямованості, культуровідповідності, рефлексії та цілісності. Провівши певні аналогії ми визначили зміст вищезгаданих принципів з позицій готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-хоровому виконавстві.

Принцип естетичної спрямованості має на меті визнання естетичної цінності музичних творів;

розвиток здатності студентів до естетичного сприймання вокально-хорового мистецтва, почуття прекрасного, формування художнього світогляду, високих естетичних ідеалів. «Метою естетичної спрямованості навчання, – як зазначає Г. Падалка, – виступає формування у студентів естетичного ставлення до життя, здатності до адекватної оцінки прекрасного у творах мистецтва і дійсності, формування високих естетичних ідеалів. Таким чином принцип естетичної спрямованості орієнтує на досягнення певної рівноваги і, навіть, на зміщення навчальних акцентів з вузько технічних завдань на художньо-творчий розвиток особистості» фахівця [3, 152]. У контексті ж нашого дослідження, принцип естетичної спрямованості передбачає змістове наповнення процесу сприймання та втілення вокально-хорових образів, що узгоджується із завданнями естетичного розвитку особистості студента, його художнього світогляду, здатності до естетичного сприйняття мистецтва.

Принцип культуровідповідності передбачає змістове наповнення процесу навчання музики у контексті розвитку культури, орієнтацію на її цінності та їх засвоєння, формування і розвиток культури студента. «Культуровідповідність, – наголошує Г. Падалка, – необхідна ознака мистецької освіти в сучасних умовах, що орієнтована на усвідомлення студентами мистецтва як соціального явища, на осягнення значущості художньої культури в навколишньому бутті, на висвітлення соціальних функцій мистецької діяльності» фахівця [3]. Принцип культуровідповідності у розробці методичних основ формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку в галузі вокально-хорового виконавства орієнтує на широке ознайомлення студентів зі світом мистецтва, зокрема, вокально-хорового, пізнання різних його напрямків, розширення досвіду спілкування з мистецтвом і формування та розвиток загальної культури майбутніх учителів.

Принцип рефлексивності спрямовано на спонукання студентів у вокально-хоровому виконавстві до співвіднесення власних життєвих позицій, світоглядних установок зі змістом художніх образів, зіставлення цінностей внутрішнього життя із морально-світоглядними позиціями, відтвореними у вокально-хоровому мистецтві, співвідношення найглибших переживань особистісного «Я» із авторським задумом [2].

Повноцінне сприймання будь-якого мистецтва невіддільне від рефлексії. Саме здатність сприймати художній підтекст у площині власних внутрішніх переживань стає механізмом їх регуляції. Таке рефлексивне сприймання та виконання

вокально-хорових творів дає змогу студентам краще пізнати себе. Спонування до рефлексії виступає інструментом формування особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва. Здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва до сприймання художніх образів вокально-хорових творів крізь призму власних дій, життєвого досвіду, вчинків стає могутнім педагогічним знаряддям його саморозвитку та формування життєвих позицій, світоглядних орієнтирів.

Однак, на практиці навчальний репертуар, як правило, не орієнтований на загальнопедагогічну підготовку майбутніх вчителів, на формування їхньої готовності до використання розвивального потенціалу вокально-хорової музики подальшій музично-педагогічній роботі. Особливо важливим у такому контексті є питання вокально-хорової підготовки студентів з Китаю. Їхня педагогічна практика в школах КНР спрямована на підготовку та проведення уроків музики як уроків співу на основі китайської пісенної культури. Тому у вокально-хоровій роботі з китайськими студентами особливо важливо використовувати народнопісенний матеріал. На цьому наголошують китайські дослідники вокальної педагогіки Бай Шаожун, Ван Лей, Ван Шань Ху, Вей Лімін, Ін Юе, Тао Сяо-Вей, Цзінь Нань, Шень Цзіньге та ін.

Принцип цілісності орієнтує на досягнення цілісності навчального процесу, передбачає спрямованість змісту, форм і методів навчальної роботи на єдину мету – особистісно-художній саморозвиток студента. Принцип цілісності різнобічно охоплює навчальний процес з дисциплін вокально-хорового циклу, проявляючись у змістових параметрах музичного навчання, у його методичному забезпеченні й організаційних засадах.

Так, відбір змісту вокально-хорового навчання, згідно з принципом цілісності, означає залучення студентів до якомога повнішого охоплення кращих надбань вокально-хорового виконавства. Звернення до якомога повнішого охоплення надбань вокально-хорового мистецтва, та їх системного, упорядкованого й педагогічно доцільного залучення до програм навчання. Цілісність передбачає певну зорієнтованість навчальних планів і програм на ті художні напрями, мистецькі школи, жанрово-стильові підходи, які дають можливість отримати повне, всеохоплююче уявлення

щодо розвитку вітчизняної й світової вокально-хорової культури. Художня інформація, відомості, представлені в навчальних планах і програмах мають бути взаємоузгодженими, задля протидії фрагментарності саморозвитку майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Принцип цілісності проявляється у методичному забезпеченні музично-педагогічного процесу. Вибір методів вокально-хорового навчання особистості мотивується завданням забезпечення їх взаємодії і передбачає таке їх структурування у реальному процесі, де кожен з окремо узятих методів роботи входить до закінченого, довершеного, цілісного кола педагогічних засобів, що у своїй сукупності становлять нерозривну єдність.

Вищезазначені принципи є визначальними в роботі над вокально-хоровим репертуаром, оскільки вони, перш за все, зорієнтовані на реалізацію просвітницької функції вокально-хорового виконавства, що виявляється в:

- активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі вокально-хорової підготовки (пізнання жанрів, стилів, методично-технологічного забезпечення співу тощо);
- розширенні художнього світогляду у суміжних галузях мистецтва;
- розумінні інтонаційно-виражальних і жанрово-стильових особливостей різновидів музики через інтерпретацію вокально-хорових творів;
- розвитку пізнавальної сфери проектування вокально-хорових образів у сферу життєвих реалій;
- актуалізації оцінного ставлення до вокально-хорового виконавства через формування уявлень про ідеали художньо-естетичного виконавства;
- формуванні уявлень про художні традиції виконавства та вокально-хорових шкіл за умов “діалогу культур”;
- ознайомленні з народними традиціями та художніми образами різних народів;
- спонуванні до художніх узагальнень вокально-хорової культури.

Отже, вищезазначені принципи (індивідуалізації, естетичної спрямованості, культуровідповідності, рефлексії та цілісності) спрямовані на формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-хоровій діяльності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник /Семен Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. — 376 с.
2. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] /А. В. Козир. — К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2008. — 378 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) /Галина Микитівна Падалка. — К.: Освіта Україна, 2008. — 274 с.

References

1. Honcharenko S. U. *Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk* /Semen Honcharenko. — K. : Lybid', 1997. — 376 s.
2. Kozyr A. V. *Profesiyna maysternist' uchyteliv muzyky: teoriya i praktyka formuvannya v systemi bahatorivnevoyi osvity: [monohrafiya]* /A. V. Kozyr. — K. : NPU imeni M. Drahomanova, 2008. — 378 s.
3. Padalka H. M. *Pedahohika mystetstva (Teoriya i metodyka vykladannya mystets'kykh dystsyplin)* /Halyna Mykytivna Padalka. — K. : Osvita Ukrainy, 2008. — 274 s.

Би Цзиньчен. Основные принципы формирования готовности студентов факультетов искусств педагогических университетов к вокально-хоровому саморазвитию

В статье раскрыты основные принципы формирования готовности будущих учителей музыкального искусства к сознательному саморазвитию в процессе вокально-хоровой работы. Проанализированы основные дидактические принципы учебно-воспитательного процесса в высшем учебном заведении художественного образования. Выделены принципы индивидуализации, культуровидовидности, эстетической направленности, рефлексивности, целостности, способствующие формированию готовности будущих учителей музыкального искусства к саморазвитию в вокально-хоровой деятельности.

Ключевые слова: принципы, готовность студентов, вокально-хоровое саморазвитие, будущие учителя музыкального искусства.

Bee Jinchun. The basic principles of the readiness of students of the faculties of the arts of pedagogical universities to vocal-choral self-development

In the article, the main principles of forming readiness of future teachers of musical art for conscious self-development in the process of vocal-choral work. The main didactic principles of the educational process in the higher educational institution of art education are analyzed. The principles of individualization, culture-type, aesthetic orientation, reflexivity, integrity are promoted, contributing to the formation of readiness of future teachers of musical art for self-development in vocal-choral activity.

Key words: principles, readiness of students, vocal-choral self-development, future teachers of musical art.

Стаття надійшла до редколегії 12.11.2017

УДК 373. 013

Ольга ВАСИЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна
e-mail: o_vas@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ У МІКРОСЕРЕДОВИЩІ

Розкрито роль мікросередовища (сім'ї, школи, громади) у розвитку соціальної відповідальності учнів. Охарактеризовано систему розвитку соціальної відповідальності в мікросередовищі за такими компонентами: цільовий, змістовий, технологічний, об'єктно-суб'єктний, середовищний, результативний. Розроблено соціально-педагогічні умови забезпечення функціонування визначеної системи: зміна ставлення мікросередовища до учнів щодо усвідомлення ними сутності соціальної відповідальності; забезпечення координації взаємодії суб'єктів мікросередовища; підготовка майбутнього соціального працівника до розвитку соціальної відповідальності учнів у мікросередовищі.

Ключові слова: соціальний, відповідальність, мікросередовище, соціально-педагогічні умови, система, компонент, учень.

Входження України до світового цивілізаційного процесу підсилює необхідність засвоєння молодим поколінням загальнолюдських цінностей, формування готовності дотримуватися соціальних норм, виконання обов'язку перед суспільством. За таких умов особливого значення набуває проблема розвитку соціальної відповідальності особистості, основи якої закладаються з наро-

дження дитини і забезпечуються виховним потенціалом мікросередовища.

Зважаючи на визначну роль найближчого оточення особистості для забезпечення у подальшій життєдіяльності прояву соціальної відповідальності учнів, слід визначити проблему моделювання соціально-педагогічних умов забезпечення цілісної системи розвитку соціальної відповідальності